

УДК 81'27

**ЛЬВІВ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ
(Всеукраїнський конкурс студентських
досліджень із соціолінгвістики)**

16–17 квітня 2015 р. у Львівському національному університеті імені Івана Франка відбувся II тур Всеукраїнського конкурсу студентських досліджень із соціолінгвістики. Цей конкурс ініціювала відомий український соціолінгвіст, професор кафедри загального мовознавства філологічного факультету ЛНУ ім. І. Франка Г.П. Мацюк. Вперше він відбувся у 2005 р. у межах студентської конференції «Vivat academia». Нині конкурс проводиться самостійно і передбачає два тури: перший — у вищому навчальному закладі (підготування конкурсної науково-дослідної роботи із соціолінгвістики), другий — на науковій конференції філологічного факультету Львівського університету (захист роботи). На II Всеукраїнському конкурсі із соціолінгвістики в 2006 р. студенти запропонували організувати у Львівському національному університеті ім. І. Франка школу-семінар із соціолінгвістики, адже в багатьох навчальних закладах спецкурсів із соціолінгвістики немає, студенти змушені самотужки опанувати її тематику. Цю ідею було успішно зреалізовано. Інститут української мови НАН України упродовж багатьох років підтримує ініціативу Львівського національного університету імені І. Франка щодо проведення Всеукраїнського конкурсу студентських досліджень із соціолінгвістики. За одинадцять років його учасниками стали понад 200 студентів із різних вищих навчальних закладів України.

Цього року на відкритті заходу прозвучало вітання директора Інституту української мови НАН України проф. П.Ю. Гриценка, в якому, зокрема, було зазначено,

© А. ПОНОМАРЕНКО, 2015

що соціолінгвістика як наука і навчальна дисципліна має великі перспективи в контексті європейського вибору України. Глобалізація загострює боротьбу за домінування в мовно-інформаційному просторі. Перед нашою державою нині постали нові виклики, і особливої актуальності набуває створення наукової основи мовної політики, компетентне консультування влади з урахуванням результатів достовірних моніторингових досліджень та досвіду законодавчого врегулювання мовних питань в інших країнах. Зовнішнє втручання в українське мовне середовище через засоби масової комунікації, соціальні мережі, рекламу, масову культуру є виявом соціокультурної експансії, орієнтованої, насамперед, на молодь. Універсального способу подолання реальних і потенційних суперечностей у мовному житті соціуму не існує. Для розуміння і впливу на мовну ситуацію потрібний науково обґрунтований аналіз і прогноз її подальшого розвитку.

Також до учасників конкурсу з вітальним словом звернулися в.о. декана філологічного факультету ЛНУ ім. І. Франка доцент В.В. Будний, члени журі професор Г.П. Мацюк (Львів), професор С.О. Соколова (Київ), доцент К.В. Коротич (Харків), доцент І.І. Брага (Суми), а також колишні призери конкурсу, а нині — доценти кафедри українського прикладного мовознавства ЛНУ ім. І. Франка Л.Є. Дуда, А.П. Чучвара.

Робота конкурсу була спланована таким чином, що його учасники мали змогу не лише ознайомити членів журі з результатами своїх досліджень у форматі наукової конференції, а й взяти участь у презентації «Мова і місто, в якому я навчаюся», під час якої відбулася зустріч студентів Львівського національного університету імені Івана Франка і учасників II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових досліджень із соціолінгвістики.

Конкурсні роботи студентів та результати їх публічного захисту під час наукової конференції оцінювала галузева конкурсна комісія, яку очолював проректор з наукової роботи ЛНУ імені І. Франка член-кореспондент НАНУ Р. Є. Гладішевський. Члени галузевої конкурсної комісії: Б. М. Ажнюк, І.І. Брага, Л. В. Гонтарук, Л.Є. Дуда, Н.М. Захлопана, І.М. Кочан, К.В. Коротич, Г.П. Мацюк, С.О. Соколова, А.Ю. Пономаренко, В.А. Ригванова, З.М. Терлак, У.О. Потятиник, Т.В. Шмігер, А.П. Чучвара, О.С. Васильців.

Наукову конференцію структуровано за тематичними блоками: «Зв'язок соціолінгвістики з іншими науками», «Теорія, категорійна база та методи соціолінгвістичних досліджень», «Мовна політика і мовна ситуація», «Мова і політика», «Мова і культура», «Соціальна диференціація мови», «Соціальні аспекти тексту і комунікації».

Зв'язок соціолінгвістики з іншими науками. В. Васильченко, студентка Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ, зробила спробу перевірити можливості аналізу поведінкових настанов молоді та напрямів її соціалізації за допомогою теорії спіральної динаміки. Л. Вержаковська, О. Вишняк із Черкаського ін-

ституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України досліджували стереотипи професійної діяльності рятувальника у населення м. Черкаси.

Теорія, категорійна база та методи соціолінгвістичних досліджень. М. Хомишин, студентка ЛНУ імені Івана Франка, презентувала роботу «Розвиток теорії соціолінгвістики: обґрунтування взаємодії мова — ціннісні орієнтації в суспільстві (на матеріалі ЗМІ, програм і гасел політичних партій за 2013–2015 рр.)». Їй вдалося розкрити теоретичне підґрунтя аналізу цієї взаємодії, дискурсивні і морфологічні засоби її конструювання у текстах газет та журналів та в програмах політичних партій, обґрунтувати взаємодію «мова — суспільні цінності» як новий аспект аналізу мови та політики. Х. Козак, студентка ЛНУ імені Івана Франка, у доповіді «Ознаки поняття *інформаційна війна* в соціолінгвістиці (на матеріалі газети «Новоросси́я» за 2014–2015 рр.)» зробила спробу обґрунтувати зв'язок поняття «інформаційна війна» з іншими категоріями соціолінгвістики, дослідити тематичні групи термінів для позначення взаємодії мова — *інформаційна війна*, розкрити особливості ведення інформаційної війни РФ проти України, розкрити засоби вербального маніпулятивного впливу, сформулювати словникову статтю до соціолінгвістичного терміна *інформаційна війна*. М. Снятовська із Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля зацікавилась розробкою та дослідженням автоматизованої системи лінгвістичного аналізу текстів. Студентка мала на меті дослідити інтерфейс програми *Grafiks 27*, інтерфейс другого модуля *BrownNew 27* програмного комплексу частотного слововживання, показати, як це програмне забезпечення може використовуватися у соціолінгвістиці.

Мовна політика і мовна ситуація. Мовна політика пострадянських держав і питання національної безпеки привернули увагу Ю. Самолук, студентки ЛНУ імені Івана Франка. Дослідження структуровано за такими напрямками: мовна політика пострадянських держав як об'єкт соціолінгвістики; зовнішнє і внутрішнє мовне законодавство про взаємодію *національна мова — російська мова*; законодавчий статус мов як знаряддя політичного впливу Російської Федерації на зовнішню і внутрішню політику незалежних країн. Л. Романчишина дослідила мовну ситуацію у студентському середовищі на матеріалі Херсонського державного університету, зокрема проблему білінгвізму у студентському соціумі. Еволюцію мовної свідомості українців з різних регіонів України до і після Революції Гідності поставив собі за мету вивчити В. Сорока, студент Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України.

Мова і політика. Ю. Бабюх, студентка Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, зробила доповідь «Аргументативні стратегії в інавгураційних промовах П. Порошенка та Б. Обами», у якій виявила специфіку політичного дискурсу як контексту реалізації аргументативних стратегій, екстралінгвальні чинники формування аргументативних стратегій

П. Порошенка та Б. Обама, проаналізувала тактики та лінгвостилістичні засоби в промовах двох президентів. Т. Кухновець із Національного університету «Острозька академія» виявила та порівняла лексико-стилістичні засоби політичних промов політичних лідерів Х. Клінтон (США) та Ю. Тимошенко (Україна). Доповідь Д. Ященко, студентки Київського університету імені Бориса Грінченка, «Мовні маніпулятивні технології у текстах друкованих ЗМІ в умовах інформаційної війни» присвячена дослідженню специфіки використання маніпулятивних технік у журналістських текстах російських ЗМІ і їх впливу на реципієнтів, розроблено практичні рекомендації для захисту від маніпулятивного впливу.

Мова і культура. Прояви емпатії та толерантності у міжкультурній комунікації представників різних лінгвокультур (на прикладі Великобританії, США та України) привернули увагу В. Луцан, студентки Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ. Х. Альохіна з Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського виконала порівняльний аналіз чоловічого та жіночого антропонімікону міста Миколаєва з 1900 до 2005 рр. Вона вивчила зміну частотності та складу чоловічих та жіночих імен миколаївців 1900, 1910, 1920, 1930, 1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000, 2005 рр. народження; визначила статистичну організацію іменника міста Миколаєва (найуживаніші імена, широковживані, маловживані й рідкісні).

Студенти Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України В. Мірошниченко, М. Онопрієнко запропонували присутнім результати своїх спостережень за специфікою вербалізації концепту «колір» у національно-культурному аспекті, а О. Клінкова, А. Гладун зацікавилися мовною репрезентацією концепту «тварини» в паремійній картині світу (на матеріалі українських прислів'їв та приказок про свійських тварин).

Соціальна диференціація мови. Т. Дяків, студентка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, розкрила етнокультурний та лексико-семантичний аспекти російської мовної картини світу та її пейоративного компонента XIV — XIX ст. у порівнянні із сьогоденням.

Соціальні аспекти тексту і комунікації. Функції національно-маркованої лексики в рекламних зверненнях, символічне значення вербалізаторів культурно-етнічного рівня реклами проаналізувала Н. Фоміна, студентка Сумського державного університету.

О. Вавшко з Національного університету «Острозька академія» виголосила доповідь про англomовний етикет як соціально-лінгвістичне явище (за матеріалами телесеріалу «Downton Abbey» — початок XX століття та книги «Watching the English» — початок XXI століття).

Студенти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Є. Гадецька та А. Єрьоменко досліджували мовну свідомість ді-

тей шкільного віку за допомогою асоціативного експерименту. Є. Гадецька зробила спробу експериментально виявити складники структури концептів «мир» та «війна» у мовній свідомості дітей 9 — 13 років, дослідити особливості вербалізації цих концептів, А. Єрьоменко з'ясувала загальні та індивідуальні особливості функціонування колоронімів у мовній свідомості дитини молодшого шкільного віку.

Загалом галузева конкурсна комісія забезпечила рецензування 24 студентських наукових робіт, що надійшли з 16 вищих навчальних закладів. На підсумковій науково-практичній конференції виступив 21 студент із 14 вищих навчальних закладів. На підставі анонімного рецензування конкурсних науково-дослідних робіт та їх публічного захисту на конференції конкурсна комісія визначила переможців. Дипломом першого ступеня нагороджено Дар'ю Яценко (Київ), Христину Козак (Львів), дипломом другого ступеня — Марію Хомишин (Львів), дипломом третього ступеня — Мар'яну Снятовську (Дніпропетровськ), Лідію Романчишину (Херсон), Євгенію Гадецьку (Харків), Василя Сороку (Львів).

Багаторічний досвід проведення соціолінгвістичних семінарів та конкурсів студентських наукових досліджень із соціолінгвістики у Львівському національному університеті імені І. Франка став добрим підґрунтям для створення презентованої під час цього річного конкурсу програми спеціалізації із соціолінгвістики «Політична комунікація». Цю спеціалізацію буде впроваджено в навчальний план філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка з 2015/2016 навчального року. Завдання спеціалізації із соціолінгвістики — підготувати фахівців, які будуть не тільки експертами, але й адресантами політичної комунікації (вміють досліджувати різні аспекти зв'язку мови та політики і можуть висвітлювати їх у власних різножанрових текстах: есе, рефератах, статтях, доповідях, промовах, виступах на круглому столі, при розвінчуванні міфів та стереотипів та ін.). Усі предмети спеціалізації (для 2—4 курсів — соціолінгвістика; мовна політика: світ і Україна; мова та ідеологія; мова та ідентичність; для 5–6 курсів — політична комунікація; теорія і методи аналізу політичного дискурсу; лінгвориторичні параметри політичного дискурсу; мова, суспільна думка і пропаганда; соціолінгвістичний практикум: експертиза текстів та створення ресурсів для політичної комунікації; методика викладання соціолінгвістики у вищій школі та ін.) пов'язані одним об'єктом аналізу — політичною комунікацією, що є показником взаємодії мови та політики. На дисциплінах спеціалізації студенти будуть вивчати політичну комунікацію за допомогою понять соціолінгвістики, політології, термінознавства, риторики, історії, соціології, культурології, психології, філософії, релігії, комунікативістики, журналістики, дисциплін національної безпеки; а також опановувати методи аналізу політичної комунікації на матеріалі української, російської, англійської та інших мов.

Випускники, які отримують спеціалізацію, зможуть працювати вчителями, викладачами, консультантами, медіаекспертами, іміджмейкерами, спічрайтерами та ін. у навчальних закладах, політичних та громадських організаціях; в управліннях внутрішньої та гуманітарної політики міського, районного та обласного рівнів; у ЗМК; в піар-компаніях, рекламних фірмах тощо.

Головною перспективою Всеукраїнського конкурсу науково-дослідних робіт із соціолінгвістики є згуртування молодих учених-соціолінгвістів і пропагування розвитку соціолінгвістичних студій. Досвід Львівського національного університету у цьому сенсі є показовим: сплановано й впроваджено систему заходів. Соціолінгвістичний семінар для науковців (проведення якого бере початок із 2004 року) дає змогу вченим оприлюднити свої дослідження, обмінятися думками, домовитися про співпрацю; конкурс студентських наукових робіт і їх захист на студентській науковій конференції популяризує соціолінгвістичну проблематику серед молодих дослідників, а школа-семінар із соціолінгвістики сприяє формуванню в студентів культури наукової праці, наукового спілкування, оволодінню термінологічним апаратом науки, ознайомленню із найновішими її здобутками.

Динаміка сучасного інформаційного простору актуалізує дослідження соціальної природи мови. Різноманітність засобів і способів впливу на мовну свідомість соціуму нині надає стратегічної ваги соціолінгвістиці не лише в аспекті теоретичних узагальнень, мовних моніторингів чи експертних оцінок, а й у формуванні власне прагматичної здатності мовців чинити опір маніпулятивним технологіям в умовах інформаційної війни.

Ангеліна ПОНОМАРЕНКО (Київ)

Статтю отримано 18.06.2015

Angelina Ponomarenko

Institute of Ukrainian language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

SOCIOLINGUISTIC LVIV

(All-Ukrainian competition of student research in sociolinguistics)